

Comunități românofone din Serbia. Identitate lingvistică sau ceva mai mult?

Annemarie SORESCU MARINKOVIĆ

De cele mai multe ori, când se vorbește de „românii din Serbia”, se face implicit referire doar la comunitatea românească din partea de vest a Banatului istoric, cunoscut după primul război mondial și ca *Banatul sârbesc*. Puțini sunt cei care știu că, pe teritoriul statului vecin, românii din Banatul sârbesc nu sunt singura comunitate de vorbitori nativi de limba română. Dacă nu luăm în considerare migrațiile foarte recente, putem afirma că în Serbia mai există încă două comunități istorice a căror limbă maternă este limba română: românii timoceni și băieșii (sau rudarii).¹ Membrii tuturor celor trei comunități sunt, în marea lor majoritate, bilingvi, vorbind atât limba română, cât și limba sârbă. Există însă și excepții, în generațiile foarte tinere sau foarte bătrâne: în satele izolate se pot întâlni bătrâni care nu știu sârbește, în timp ce se constată o tendință, tot mai accentuată în ultimul timp, în rândul generației tinere, de a învăța doar sârbește. De asemenea, folosirea intensivă a limbii de stat nu a rămas fără urme. Pe lângă împrumuturile masive, dintre care unele afectează chiar fondul lexical de bază, numeroase sunt neologismele din sârbă care colorează în mod specific aceste graiuri și contribuie la îmbogățirea continuă a vocabularului. Dintre cele trei comunități, doar românii din Banatul sârbesc, pe lângă dialectul local, vorbesc și limba română literară, pe care o învață la școală, aceasta fiind singura comunitate românofonă de pe teritoriul Serbiei care are acces la educație și serviciu religios în limba maternă.

Românii din Banatul sârbesc

Minoritatea română din Voivodina numără astăzi în jur de 35.000 de persoane, care locuiesc în mai mult de 35 de sate în partea centrală și sudică a Banatului sârbesc și, într-un număr mai mic, în câteva orașe – Vârșeț, Biserica Albă, Panciova, Zrenianin și Novi Sad. Unele dintre satele locuite de români au o vechime considerabilă, fiind menționate în documentele istorice ale Evului Mediu, în timp ce altele au luat naștere mai târziu, în secolul al XVIII-lea sau la începutul secolului al XIX-lea, în timpul colonizării habsburgice a Banatului. Populația care a colonizat această regiune a venit din părțile răsăritene ale Banatului, din Ardeal și Oltenia. O bună parte din localitățile Banatului de sud au făcut parte din Granița militară bănățeană, până la desființarea acesteia, în anul 1872 (Popi 1993: 58-62). În 18 sate, românii alcătuiesc majoritatea locuitorilor sau chiar singura comunitate etnică, iar în celelalte așezări trăiesc împreună cu sârbi sau, mai rar, cu alte etnii (Măran 2003: 6).

În ceea ce privește graiurile vorbite în Banatul sârbesc, acestea s-au bucurat de atenția lingvistului și dialectologului Radu Flora, care le-a dedicat, printre altele, un întins studiu, apărut în 1971 la Belgrad și intitulat *Graiurile românești bănățene în*

¹ Spațiul acordat în articolul de față acestei ultime grupe va fi mai mare datorită faptului că literatura de specialitate despre băieși în limba română este foarte precară.

*lumina geografiei lingvistice.*² Flora a cercetat aceste graiuri efectuând o serie de anchete lingvistice, între anii 1951 și 1957, în cadrul cărora a folosit chestionare lexicale și fonetico-morfologice, culegând, în același timp, și material onomastic, folcloric, de cele mai multe ori în versuri, precum și texte „despre întâmplările personale din sat” (Flora 1971: 11-15), în scopul alcătuirii unui glosar dialectal, a unei colecții de circa 450 de texte dialectale și folclorice și a *Atlasului Lingvistic al Graiurilor Românești din Banatul Iugoslav* (ALBI), lucrare rămasă, din păcate, în manuscris. Flora distinge, în Banatul sârbesc, mai multe tipuri de graiuri românești, și anume oltenești, crișano-ardelenești și bănațene, cu observația că primele două se află sub puternica influență a graiurilor bănațene, vorbite de un număr mult mai mare de persoane, în multe cazuri diferența dintre primele trei graiuri putând fi operată doar la nivel lexical (Flora 1971: 503). Recent, graiurile oltenești din Banatul sârbesc au fost subiectul unei cercetări fonetice și morfosintactice detaliate, în care s-a încercat stabilirea poziției și structurii acestor graiuri în sistemul limbii române vorbite în această regiune, determinarea specificului lor și a gradului în care și-au păstrat autenticitatea sau au fost „bănațenizate” (Iovanovici 2006).

Cele mai noi cercetări lingvistice întreprinse în Banatul sârbesc urmează două direcții principale: prima se mulează pe postulatele etnolingvisticii și antropologiei lingvistice, încercând să compare izoglosele și izodoxele care aparțin culturii spirituale tradiționale românești,³ iar cea de-a doua continuă tradiția dialectologică inițiată de Radu Flora și, în același timp, propune o nouă direcție de cercetare, sociolingvistică,⁴ românii din aceste ținuturi încă nebeneficiind de un dicționar sau glosar dialectal complet, nici de un atlas lingvistic care să cartografieze acest teritoriu de o importanță deosebită din punctul de vedere al istoriei limbii române.

Românii din Timoc

Românii de pe Valea Timocului sârbesc, cum sunt cunoscuți ei în România, sau *valahii/vlahii*, cum îi numește populația sârbă, exonim care uneori joacă și rolul de endonim, în special când românii timoceni comunică în limba sârbă, trăiesc în așezări compacte în estul Serbiei, ocupând zona cuprinsă între Dunăre la nord, granița cu Bulgaria⁵ la est, râul Morava la vest și Munții Rtanj (sau axa Paraćin-Zaječar) la sud și formând un continuu demografic cu comunitatea de români din nord-vestul Bulgariei, aflată între orașul Vidin, granița cu Serbia și Dunăre. Prin urmare, denumirea de *români timoceni* aplicată acestei comunități românofone este improprie, deoarece, în Serbia, nu populează doar Valea Timocului, ci și pe cea a Moravei, Mlavei, Pekului, Porečkăi și Dunării, însă, datorită faptului că s-a încetățenit în literatura de specialitate în limba română, o vom folosi și noi în studiul de față.

² Pentru lista completă a autorilor care s-au ocupat cu cercetarea lingvistică a graiurilor din Banat vezi Flora 1971: 491-494.

³ Rezultatele acestei prime direcții de cercetare au fost publicate în volumul de studii *Torac. Metodologia cercetării de teren*, apărut în 2006 la Novi Sad (Sorescu Marinković 2006b). Pentru detalii privind metodologia cercetării etnolingvistice și antropologice la românii din Banatul sârbesc vezi Sikimić 2006a și Hedeșan 2006.

⁴ Ne referim la cercetările întreprinse în câteva sate din Banatul sârbesc în septembrie 2007 de echipa de lingviști a Institutului de Lingvistică „Jorgu Jordan – Al. Rosetti” din București, condusă de Maria Marin.

⁵ În majoritatea studiilor românești se menționează că Timocul este graniță statală între Serbia și Bulgaria. Atragem atenția asupra faptului că, în prezent, acest râu se găsește pe teritoriul Serbiei.

Timocenii locuiesc în mai mult de o sută de localități aflate pe teritoriul câtorva regiuni administrative, și anume: Bor, Đerdap, Golubovac, Kladovo, Majdanpek, Negotin, Požarevac, Resava și Zaječar. Conform rezultatelor ultimului recensământ sârbesc, din 2002, numărul timocenilor (încadrați la o rubrică specială – *vlahi*, separat de români) a fost de circa 40.000, depășindu-l astfel pe cel al românilor din Banatul sârbesc. Trebuie spus că, spre deosebire de comunitatea românească din Banat, a cărei dimensiune s-a menținut constantă de-a lungul timpului, numărul românilor timoceni a cunoscut fluctuații importante,⁶ rezultat al diferitelor tendințe de asimilare, însă s-a dublat față de 1991. În orice caz, această creștere trebuie privită mai degrabă ca o sporire a prestigiului și ca o îmbunătățire a imaginii de sine a comunității decât ca o creștere drastică a populației românești (Hedeșan 2004).

Primii lingviști români care au studiat graiurile vorbite în această regiune au susținut că, din punct de vedere dialectal, timocenii se împart în *ungureni* și *țărani*. Ungurenii, mult mai numeroși și locuind în regiunea delimitată de râul Morava la vest, Crna Reka la sud, Dunăre la nord și Timoc la est, vorbesc un grai care reprezintă continuarea directă a subdialectului bănățean, în timp ce graiul țaranilor, care trăiesc în regiunea Ključ și Negotinska Krajina, este foarte apropiat de subdialectul muntean al limbii române. Pătruț afirma, în 1942, următoarele: „Din punct de vedere al graiului, teritoriul locuit de acești Români se împarte în două părți: una mai mare, la Vest, care aparține graiului bănățean, și a doua la Est, în Craina, în care se vorbește un grai foarte apropiat de cel din partea apuseană a Olteniei” (Pătruț 1942: 331), oferind și o succintă descriere a diferențelor dintre cele două idiomuri. Emil Petrovici, la rândul său, descrie graiul vorbit în satul Jdrela, din Serbia de răsărit, asemănător cu cel de pe Valea Almăjului și, în general, cu cel din sudul Banatului (Petrovici 1942: 56). Aceste două însemnări se numără, din păcate, printre foarte puținele surse dialectologice românești cu privire la subdialectele vorbite de românii timoceni.

Alți cercetători susțin că timocenii nu sunt o comunitate etnică compactă și că se împart în mai multe grupe, dintre care trei mai importante: *țărani*, la est, în jurul orașelor Kladovo, Negotin și Zaječar, *ungurenii*, la vest – regiunile Homolje, Zvižd, Stig, Braničevo, Mlava, Resava, Cuprija, și *muntenii*, ale căror așezări sunt amplasate pe văile râurilor Porečka și Crna Reka. O grupă aparte o reprezintă *bufanii*, stabiliți relativ recent în jurul orașului minier Majdanpek. Din punct de vedere lingvistic, *ungureni* vorbesc subdialectul bănățean, *țărani* – un grai oltenesc, în timp ce graiul *muntenilor* este un grai de tranziție.

Când vor să sublinieze diferențele dintre grupul de care aparțin și alte grupuri de timoceni, de cele mai multe ori interlocutorii fac referire la diferențele lingvistice dintre acestea. Însă nu rareori percepția lingvistică personală este cu totul alta decât rezultatele cercetărilor dialectologice, diferențele fiind sesizate doar la nivel lexical superficial, mai rar fonetic, de cele mai multe ori predominând ceea ce am putea numi *dialectologie naivă* sau *populară*, ca în exemplele „în oglindă” de mai jos:⁷

⁶ Pentru un istoric complet al fluctuației dimensiunii comunității și comentarii pe marginea discrepanțelor între recensămintele oficiale și aproximările neoficiale vezi Sorescu Marinković 2006c.

⁷ Înregistrările care stau la baza acestor transcrieri au fost făcute în două sate – unul de *ungureni*, altul de *țărani*. Interlocutorii atrag atenția asupra diferențelor dintre graiul propriu și cel vorbit în cealaltă zonă dialectală, imaginea care rezultă de aici nefiind însă una bazată pe diferențe lingvistice reale, ci o imagine prin excelență a *Celuilalt*.

Româneșce când să tănuie, noi tănuim amintrâl'ea. Ungur'eñii ei tănuie amintril'ea. (...) A noi, crăiñeñ-aia, tănuim amintrâl'ea. Așca, ungur'eñii așc-aića, mori de răs de ei când tănuie ei (...). Așt-aića, Zlotu, Plavna, Topolñița, craiu așta-ncolo, aia tot cam de-a doua tănuie româneșce. (...) Iabucovățu tănuie ca noi. Iabucovățu, Slatina, Miailovățu, Caminița, Gianova, de-aiș pân la Ñegotin cam tot o vorb-av'em.

[Înregistrare făcută în 2006 la Urovița, localitate aflată în apropiere de orașul Negotin]

Samo še, eće, vedz, noi vorbim aişa ca cum vorbiț și voi, da craiñanți altă vorbă au. Nu poț să, la ei amuncă-i razumiñeșce. Ce făc? Un će duc? Cum trăiești? Fii afurisât! Fii al dracului! Eće-așa a lor vorbă. Nu-i ca aişa. Suduie mult! (Aia din Craina.) Ai din Craina. Suduie mult. Ce, cum tres de la sălaș încolo, cătră Ñegotin, ei tot mai rău, așa. Tot aia vorb-o au mai rea. La piparcă nu dzâse piparcă, numa... ardei. (Da.) Așa și voi dzâseț ardei. (Și noi.) E, și ei dzac iar ardei. Da noi piparcă. La furună tobă. Noi dzâsem furună, eće, la asta. (...) Noi dzâsem pe astal, pe pat, da craiñanți – pre, pre. A Zlotu, șerboveanii – pră.

[Înregistrare făcută în 2005 la Mali Izvor, localitate aflată în apropiere de orașul Boljevac]

Etnolingvistica Biljana Sikimić, pe baza propriilor cercetări de teren întreprinse între 1999 și 2000, a realizat o hartă a graiurilor românești vorbite pe teritoriul Serbiei. Aceasta, pe lângă patru puncte românești din Banatul sârbesc, a inclus șase localități de *ungureni* (Dubočka, Kladurovo, Jabukovac, Zlot, Metovnica și Baševica) și șapte de *țărani* (Podvrška, Dušanovac, Kobišnica, Mokranje, Kovilovo, Gradskovo și Halovo) de pe Valea Timocului (Sikimić 2003: 89). Autoarea trage concluzia că, în arealul lingvistic extrem de complex al Serbiei de nord-est – în zonă existând sate de sârbi, de români *ungureni* și *țărani*, precum și de *bufani*, și încheindu-se multe căsătorii mixte – situația lingvistică este mult mai complicată decât s-ar părea. Astfel, pe lângă cele două subdialecte, bănățean și muntean, o cercetare lingvistică și dialectologică serioasă trebuie să țină cont și de existența graiului *bufanilor*. În ceea ce privește subdialectul bănățean, există o serie de diferențe între graiurile vestice (satele Dubočka și Kladurovo) și cele estice (punctul Metovnica), satul Zlot, pe de altă parte, deosebindu-se și de unele, și de celelalte. Și în spațiul relativ redus în care se vorbește subdialectul muntean există cel puțin două graiuri diferite, fără granițe foarte ferme (Sikimić 2005c: 149-150). Din perspectivă sociolingvistică, cercetătoarea analizează diferențele dintre limba vorbită de persoanele tinere și bătrâne, notând că la tineri (născuți, de regulă, după 1960) pot fi observate modificări de intonație și restrângerea fondului lexical; de asemenea, influența dialectului sârbesc vorbit în zonă este evidentă în calcuri și în numeroasele împrumuturi lexicale (Sikimić 2001: 113).

Băieșii

Băieșii sau rudarii sunt mici grupuri etnice care vorbesc subdialecte (mai mult sau mai puțin) arhaice ale limbii române și trăiesc în comunități dispartate pe teritoriul Serbiei, Croației, Ungariei, Bosniei-Herțegovinei, Bulgariei, precum și în Macedonia, Grecia, Ucraina, Slovacia și Slovenia, însă într-un număr mult mai mic. Băieșii nu

cunosc limba romă și majoritatea sunt bilingvi, vorbind și limba țării în care trăiesc, însă sunt considerați romi de populațiile înconjurătoare. Chelcea, încercând să le descifreze „enigma”, avansează ipoteza că sunt o populație arhaică, de origine obscură, un grup distinct situat „la o egală distanță între Români și Țigani, cu care n’au nimic comun” (Chelcea 1944: 6). Alții cercetători consideră însă că băieșii provin din *țiganii de casă*, cărora, în timpul robiei romilor din România, le-a fost interzis să vorbească limba romă.

Se crede că perioada în care băieșii au început să emigreze din principatele românești către regiunile înconjurătoare (pe atunci părți ale Imperiilor Otoman și Austroungar, astăzi țări separate) sunt secolele al XVIII-lea și XIX-lea. Înainte de dezrobire, trecerea unor grupuri mai mari sau mai mici peste granițele relativ fluide ale statelor din regiune nu a fost un fenomen de proporții, mobilitatea acestor grupuri reflectând, într-un fel, mișcările demografice ale acelor timpuri. În epoca dezrobirii, grupuri de țigani originari din România au pătruns în teritoriile vecine. Documentele din arhivele sârbești din prima jumătate a secolului al XIX-lea consemnează numeroase cazuri în care țigani din Țara Românească s-au stabilit în Serbia. Acești nou-veniți, care se deosebeau de țiganii sârbești, sunt numiți „țigani românești” sau *Karavlas*, iar unii dintre ei vorbeau doar limba română. Istoricii români sunt de părere că plecarea unor țigani din România a constituit „un proces demografic de oarecare durată, spontan, care a cuprins grupuri relativ mici de oameni, acționând independent” (Achim 1998: 107). El a fost sesizat de contemporani, fără a i se acorda însă prea multă atenție și fără a fi înregistrat în documentele oficiale.

Cu toate că astăzi a dispărut aproape complet, ocupația tradițională a băieșilor a fost lucrul în lemn: bărbații făceau albi și linguri, iar femeile fuse, tot ele fiind cele care mergeau din sat în sat pentru a le vinde sau a le schimba pe mâncare sau haine.⁸ Termenii folosiți pentru a-i desemna pe băieși în diverse țări sunt: *Banjași* în Serbia, *Beás* în Ungaria, *Bajași* în Croația, *Karavlas* în Bosnia-Herțegovina, *Rudari* în Bulgaria, *băieși* și *rudari* în România. În Serbia, etnonimul *Banjași* este cunoscut însă doar de grupul de băieși din regiunea Bačka, de pe malul Dunării, lângă granița cu Croația și Ungaria, fiind înțeles sporadic, dar neutilizat de grupurile de băieși din Banatul sârbesc. Tot în Serbia, la sud de Dunăre, în afară de profesione (lingurari, fusari, coritari, rudari), sunt folosite și următoarele etnonime: *țigani* / *țăgani*, *Cigani Rumuni* / *rumunski Cigani* („țigani români”), *Vlaški Cigani* („țigani vlahi”) sau *Karavlas* (vezi Sikimić 2006b), atât de membrii comunității, cât și de populația înconjurătoare. Diversitatea acestor etnonime și profesione are un impact puternic asupra cercetărilor științifice ale comunităților de băieși, acesta reprezentând și motivul pentru care este aproape imposibil de alcătuit o listă (oricât de aproximativă) a localităților în care aceștia trăiesc. Numărul de comunități de băieși din Serbia, estimat cu ajutorul metodelor dialectologice și ale analizei calitative, se ridică la circa 180, însă această cifră se poate dovedi eronată, deoarece unele din așezările menționate de ei sunt foarte mici sau reprezintă localități-satelit cu o denumire diferită. Astfel, am putea avansa o cifră de aproximativ 10.000 de persoane, însă ea trebuie privită cu circumspecție, deoarece această estimare se bazează pe atitudinea băieșilor înșiși față de limba comunității lor și față de alte așezări de băieși pe care le cunosc (Sikimić 2006b).

⁸ Pentru mai multe detalii privitoare la ocupația tradițională a băieșilor vezi Sikimić 2005b: 256-257.

În ceea ce privește literatura de specialitate despre băieși, în ciuda volumului redus de studii, nu putem nega un interes constant al cercetătorilor români pentru acest grup etnic. Aceste *alte* grupe de vorbitori ai limbii române, „ascunse, marginale și problematice” (Hedeșan 2005: 17), i-au intrigat pe lingviștii, etnologii și istoricii români de la începutul secolului XX încoace.⁹ Astăzi, odată cu avântul studiilor române, asistăm la o creștere a interesului față de băieși în țările europene unde trăiesc. Ungaria a înregistrat, probabil, cele mai importante progrese în acest sens. Aici au fost deja publicate câteva colecții de folclor băiaș (Kovalcsik 1994a, 1994b, Orsós 1998), menite să reprezinte o bază pentru educația copiilor băieși, precum și colecții de poezie, proză și muzică în limba română vorbită de aceștia sau diverse traduceri. Există o întreagă literatură de specialitate despre băieși (Kemény 2000, Réger 1995), dicționare băieșemaghiare și maghiare-băieșe (Papp 1982, Varga 1996, Orsós 2003, 2004), precum și un sistem pentru transcrierea dialectelor băieșe, pe baza regulilor ortografice ale maghiarei. De asemenea, există școli elementare, licee și facultăți în care limba de predare sunt subdialectele românești vorbite de băieși, iar studenții băieși pot da examene în limba maternă în centrele acreditate (Orsós 1997: 199). În anul 2005 a apărut prima sciare în limba băieșilor din Croația – catehismul catolic (Miljak 2005), în această țară existând și un program de radio care emite în graiul vorbit de băieși. Tot aici, pregătirile pentru editarea unui dicționar băiaș au început în 2004. Atât în Ungaria, cât și în Croația, au fost create sisteme pentru transcrierea dialectelor băieșilor, bazate pe regulile ortografice ale maghiarei, respectiv croatei.

În Serbia însă, în afara unui volum cuprinzător de studii antropologice, lingvistice și etnologice despre băieșii care trăiesc pe teritoriul acestui stat, apărut în 2005 (Sikimić 2005a), literatura de specialitate practic nu există. Băieșii nu apar nici în recensămintele oficiale, aceștia declarându-se, în funcție de mediul în care trăiesc, români, vlahi, romi sau, de cele mai multe ori, sârbi. Prin urmare, acest grup etnic formează o *minoritate ascunsă* (pentru o definiție detaliată a acestui termen vezi Sikimić 2004), iar subdialectele limbii române vorbite de băieși supraviețuiesc doar la nivel comunicațional oral, fiind folosite în familie sau ca limbi secrete.

Au existat încercări de stabilire a itinerariilor pe care le-au urmat grupurile de băieși pentru a ajunge în habitatul lor actual. Astfel, Saramandu, pe baza cercetărilor lingvistice personale de teren din comunitățile de băieși din nordul Croației, afirmă că aceștia au plecat dintr-o zonă aflată undeva în Crișana de sud-est, Banatul nord-estic sau Transilvania sud-vestică și că, pentru a ajunge în nordul Croației, unde trăiesc astăzi, au traversat Banatul, Serbia (Voivodina), Bosnia și Croația estică (Saramandu 1997: 109-110). Petrovici este adeptul originii muntenești a băieșilor din Serbia vestică (Petrovici 1938: 228), iar Hedeșan, discutând despre băieșii din Trešnjevica (Serbia centrală), avansează tot ipoteza originii lor muntenești, afirmând însă că au petrecut o perioadă de timp în Banat (Hedeșan 2005: 42-50). Singura concluzie viabilă pe care o putem trage pe baza datelor lingvistice precare pe care le avem la dispoziție și a propriilor noastre cercetări de teren (care demonstrează o variație foarte mare a idiomurilor vorbite de băieși pe teritoriul Serbiei) este că migrațiile acestora spre Serbia au început în secolul al XVIII-lea, din diferite regiuni și zone dialectale ale României, și s-au desfășurat în valuri de diferite amplitudini, pe diverse rute, băieșii stabilindu-se în special de-a lungul

⁹ Pentru o analiză detaliată a studiilor despre băieși vezi Hedeșan 2005: 16-24.

cursurilor de apă, unde aveau la dispoziție lemnul necesar ocupației lor tradiționale. Relativa lor mobilitate în spațiu a fost numită de Chelcea chiar *transhumanța lemnului* (Chelcea 1944: 56).

În Serbia, la sud de Dunăre, la baza graiurilor vorbite de băieși stă subdialectul muntean al limbii române, cu toate că nu trebuie exclusă nici ipoteza unui contact de durată cu o populație românească vorbitoare a subdialectului bănățean.¹⁰ În schimb, se pare că băieșii stabiliți la nord de Dunăre au urmat o rută diferită, numărul de fonetisme și lexeme de origine bănățeană și ardeleană fiind mult mai ridicat.

În Banatul sârbesc, situația lingvistică este și mai complicată, deoarece băieșii coabitează în unele sate cu românii și, prin urmare, idiomul vorbit de aceștia suferă influența subdialectelor vorbite de românii bănățeni, precum și a limbii române literare care se predă în școală. Într-o manieră similară, în Serbia estică băieșii vin în contact cu subdialectele românești vorbite de românii timoceni.

Comunitățile de băieși funcționează, în general, după principiul *endogamiei de grup* (Sikimić 2006b), și anume aceștia sunt conștienți de existența altor așezări de băieși, chiar foarte îndepărtate, și, în ciuda distanței fizice, formează și păstrează legături cu ele, activând astfel o *rețea* sau o *continuitate mentală*. Această continuitate mentală, în contextul apariției de noi granițe în Balcani și a deplasării unor comunități întregi de băieși către țările Europei de vest, este văzută ca o mișcare transfrontalieră, căsătoriile încheiate între persoane care trăiesc la sute de kilometri depărtare unele de altele, de multe ori chiar în țări diferite, fiind astăzi foarte obișnuite. Acest lucru are un impact major asupra dialectelor vorbite, ducând la amestecul idiomurilor și al codurilor lingvistice. Astfel, putem afirma că aproape fiecare sat are propriul său grai, care, chiar dacă diferă foarte puțin de cele înconjurătoare, este perceput ca unic de membrii comunității. Ba mai mult, din cauza mobilității extrem de ridicate a băieșilor și a extinderii pe sute sau chiar mii de kilometri a rețelelor de înrudire, în unele localități nu se pot trage concluzii lingvistice viabile decât la nivel idiolectal (Sikimić 2005c: 158).

Trebuie menționat că, pe lângă cele trei comunități discutate mai sus, pe teritoriul Serbiei limba română mai este vorbită de încă două grupuri, mai puțin numeroase, ce-i drept (sau, în unele cazuri, chiar imposibil de estimat), și care până acum nu au atras în niciun fel atenția lingviștilor și nu au fost menționate decât cu rare, dar notabile excepții, de antropologi, etnologi sau sociologi. Este vorba de *imigranții români de dată recentă*, care au ajuns pe teritoriul statului vecin în special după revoluția română din decembrie 1989, cu preponderență în localitățile românești din Banat și de pe Valea Timocului, și de *romii* care coabitează cu românii din Serbia și care, chiar dacă au ca idiom matern limba romă, sunt bilingvi sau, de foarte multe ori, multilingvi, folosind în comunicația zilnică dialectul român vorbit în localitatea în care trăiesc.

Imigranți români de dată recentă

După 1990, foarte mulți români au trecut în Serbia, urmând tiparul semi-migrațional deja existent în această regiune și înainte de deschiderea frontierelor, antrenați fiind în migrații circulatorii sau temporare sau pentru a emigra definitiv. Potrivit unei cercetări sociologice asupra migrației externe temporare a populației din zona rurală a României, după 1989, câmpul migrației circulatorii în strînatate a fost

¹⁰ În Banat sau chiar pe teritoriul locuit de români timoceni.

structurat pe șase rute sau axe majore, care grupează peste 50% din totalul plecărilor (Sandu 2000: 19). Una dintre aceste rute principale a fost Iugoslavia (celelalte cinci fiind Ungaria, Germania, Turcia, Italia și Spania). În respectivul studiu se face observația că rutele spre țările apropiate, Ungaria și Iugoslavia în mod special, „sunt parcurse prin forme de migrație multiplă, greu de înregistrat prin instrumente de tipul celui folosit pentru prezenta analiză. Deplasările pentru muncă și afaceri de durată medie se intersectează cu cele de tip navetism, mic trafic etc.” (idem: 21), județele Olteniei fiind caracterizate prin populație rurală orientată majoritar spre Iugoslavia. Chiar dacă, la un moment dat, pe parcursul articolului se menționează că rutele spre Italia și Spania par a fi deosebit de dinamice, cu tendințe de a capta tot mai mulți migranți, datorită facilităților de ordin lingvistic pentru o populație rurală cu nivel redus de cunoaștere a unor limbi străine, nu se ia în considerare faptul că ruta spre Iugoslavia poate fi și ea preferată din motive asemănătoare. Dacă s-ar efectua un studiu cantitativ similar pentru determinarea zonelor din Serbia preferate de imigranții români, probabil că acestea ar fi într-o proporție covârșitoare regiunile locuite de diverse comunități românofone.

Trebuie spus că, în Serbia, nu de puține ori aceste migrații temporare se convertesc în migrații definitive, care pot fi caracterizate drept *migrații matrimoniale*. Persoanele care se stabilesc definitiv în comunitățile românești din Serbia sunt în special de sex feminin¹¹ și, de regulă, au un tipar de migrație similar: după ce pătrund în comunitate, de obicei prin intermediul unor prieteni sau cunoștințe,¹² petrec aici o perioadă mai scurtă sau mai lungă de timp, lucrând în baruri, restaurante, făcând menaj, îngrijind bătrâni sau prestând diverse munci agricole, după care se căsătoresc, stabilindu-se definitiv în localitate. Aceste femei joacă un rol important, atât din punct de vedere demografic, cât și economic: ele suplinesc deficitul de populație de sex feminin, contracarând dezechilibrul demografic creat de plecarea femeilor din mediul rural din Serbia spre orașe sau spre țările Europei vestice, și, în același timp, participă la creșterea forței de muncă, drastic redusă în regiunile rurale de pe Valea Timocului, dar și în Banatul sârbesc, datorită migrațiilor externe masive.¹³ Acești „români noi” reprezintă, în general, o *minoritate invizibilă*, deoarece nu există în niciun fel de statistici, majoritatea neavând cetățenie sârbă. Românii din Timoc au chiar un termen special pentru a se referi la aceste persoane: *românoaice*, spre deosebire de *românce*, termen folosit pentru a desemna persoanele de sex feminin din comunitatea locală.¹⁴

¹¹ Vezi, în acest sens, observația Otiliei Hedeșan: „După 1990, un mare număr de femei din România, care au ajuns pe teritoriul Serbiei în căutare de muncă, s-au căsătorit cu cetățeni sârbi care aparțin uneia dintre comunitățile lingvistice românești de aici. Realitatea de pe teren confirmă că, după circa zece ani de zile, aceste femei încearcă să joace un rol cultural specific în grupurile în care au intrat. «Glasul» lor, concepția lor despre lumea în care trăiesc acum și despre lumea din care vin răzbate din șirul de documente dobândite în urma cercetărilor etnologice” (Hedeșan 2005: 56).

¹² Sociologii observă, în acest sens, că „la prima vedere, capitalul uman, stocul de educație de care dispune persoana, nu contează prea mult în influențarea circulației migratorii sau, oricum, contează mai puțin decât stocul de capital relațional” (Sandu 2000: 34).

¹³ Vezi Marjanović 1995 și Vesić 1978 cu privire la migrațiile populației din estul Serbiei; Schierup și Ålund 1986 pentru detalii despre comunitățile de români timoceni emigrate în Scandinavia; Popi 1993 și 1998 despre plecarea românilor din Banatul sârbesc în America și Europa de vest.

¹⁴ Analizând problemele de care se lovește cercetătoarea din România pe teren, în comunitățile de români timoceni, Sorescu Marinković afirmă că: „Sătenii nu puteau înțelege că, în ciuda faptului că sunt româncă, nu am venit în căutare de muncă. Ba, mai mult, chiar dacă am specificat că vreau să vorbesc cu persoane în

Ar fi interesant de văzut în ce mod influențează limba română standard pe care o vorbesc acești noi imigranți dialectele românilor autohtoni din Serbia, mai ales în condițiile creșterii prestigiului limbii române, proces aflat în plină desfășurare după intrarea României în Uniunea Europeană (vezi Sorescu Marinković 2007). În orice caz, nici româna vorbită de imigranții recentți nu a rămas neschimbată pe teren sârbesc, aceasta contopindu-se de multe ori în dialectul local. Pe de altă parte, Hedeșan, discutând cazul unei românce căsătorită într-o comunitate de băieși din Serbia centrală, încearcă să explice interesul acesteia pentru cuvintele sârbești, la care apelează nu de puține ori, sugerând că aceasta nu este condusă de rațiuni pragmatice, ci de ceea ce s-ar putea numi *sindromul majorității*. Mai exact, femeia recunoaște importanța limbii sârbe, pe care nu o cunoaște, mai ușor decât pe cea a graiului local, care i se pare arhaic și desuet (Hedeșan 2005: 58). Același interes pentru limba sârbă este observat și la „românii noi” din comunitățile de timoceni, unele cuvinte sârbești intrate în vocabularul lor fiind adaptate fonetic la sistemul limbii române, altele nu, după cum putem vedea din exemplele de mai jos:

[Despre celelalte românce din sat] Mie-mi place să lucrez (...). Ele... *tracare*. *Razumești?*

(Când mergeți în România vă zic oamenii de acolo că vorbiți altfel?) Da. Mi s-a schimbat accentu imediat. E, da nașa mea, nașa noastră, că nașa noastră e din România, din Slatina, și noi când mergem stăm la ea, că ei i-e drag, toată ziua ne-auzim la telefon, când vii, când nu știi ce... Și ea [râde] de multe ori îi cer pă sârbește. Și ea-ncepe să-nțeleagă, biata femeie, ce să facă [râde]. (...) Bărbatu meu îi cam ciudat, îi așa mai... *hladni čovek, znaš*, și cam rar s-apropie de cineva și, e, s-apropiat de el și: *Hoćeš da mi budeš kum* și gata.

[Înregistrări făcute în 2006 la Urovița, localitate aflată în apropiere de orașul Negotin]

De asemenea, trebuie spus că, în ultimii câțiva ani, tot mai mulți români de pe Valea Timocului au început să meargă la studii în România, urmând modelul celor din Banatul sârbesc. În acest context, este nevoie de o analiză atentă, care să evalueze gradul de adaptare lingvistică a acestor persoane în România și influența pe care limba vorbită de ele la întoarcere o are asupra graiurilor din zonele natale.

Romii

O mare parte a romilor care trăiesc pe teritoriul Serbiei vorbesc dialectul numit *vlah* în literatura de specialitate, unul din cele mai răspândite dialecte rome, care prezintă o influență importantă a limbii române,¹⁵ dovadă a faptului că au petrecut o perioadă întinsă pe teritoriul României. Sikimić sugerează că, dacă încercăm să

vârstă despre tradiții și obiceiuri, toți m-au trimis sau mi-au făcut cunoștință cu alte tinere românce din sat, pe care erau siguri că le cunoșteam dinainte, din România” (Sorescu Marinković (2006). Mai multe despre modul în care cercetătorul se prezintă interlocutorilor în funcție de contextul local și modul în care acesta este perceput de către interlocutori și în Sorescu Marinković 2007.

¹⁵ „În a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX, în țările Europei centrale și de vest s-au stabilit țigani cu trăsături lingvistice, culturale etc. diferite de ale țiganilor ai căror strămoși ajunseseră aici cu secole în urmă. Acești nou veniți se numeau ei înșiși *Rom*. Dialectele pe care le vorbeau erau diferite de ale țiganilor localnici, caracterizându-se printr-o puternică influență din partea limbii române” (Achim 1998: 107)

depistăm urmele și gradul de răspândire a culturii românești tradiționale în Balcani, nu trebuie să îi luăm în considerare doar pe vorbitorii limbii române, ci și pe cei ai limbii rome, ai căror strămoși au trăit sau trăiesc în cadrul culturii române (Sikimic 2005b: 270). Aceeași cercetătoare, vorbind despre romii dintr-un sat sârbesc din Banatul sudic (Serbia), face încă o observație pătrunzătoare, într-o direcție similară:

Dacă se are în vedere că romii din Bavaniște și din Banatul sudic în general au venit dintr-un mediu românesc, *indiferent că nu mai sunt vorbitori ai limbii române (pe care au știut-o cu siguranță în trecut)*, este foarte probabil că păstrează anumite elemente ale culturii tradiționale românești. Chiar dacă au putut prelua unele trăsături culturale sârbo-române comune și în mediul în care trăiesc astăzi (de ex. obiceiul înfrățirii/însurășirii, slobozirea apei pentru mort), altele sunt cu siguranță aduse din mediul românesc în care au viețuit odinioară (tăierea brazdei de Paști). [Sikimić 2007, subl. mea]

Pe lângă faptul că propune o perspectivă inedită și, fără îndoială, fructuoasă a cercetării răspândirii culturii populare românești în Balcani, citatul de mai sus poate reprezenta și punctul de plecare pentru o serie de considerații lingvistice privitoare la această grupă etnică. În primul rând, ar fi interesant de văzut cum au evoluat elementele românești din dialectul vlah vorbit de romii care în prezent trăiesc în comunitățile românești din Serbia¹⁶ și care vorbesc (din nou¹⁷) limba română. În al doilea rând, din perspectiva bilingvismului și multilingvismului rom, poate fi analizată competența lor lingvistică în limba română. Romii din Sân-Mihai, de exemplu, demonstrează o competență lingvistică remarcabilă în graiul românesc vorbit în localitate, cum putem vedea din fragmentul de mai jos (de asemenea, aceștia cunosc și limba română literară, pe care o învață la școală, în timp ce competența lingvistică în limba sârbă este mult mai slabă, ca și a românilor din sat):

[Despre persecutarea romilor din localitate în timpul celui de-al doilea război mondial] N-am ieșat tri zâl'e nimeñ afară dâñ avlie. C-o fost tot satu blocat, șcii? Să nu iasă nimeñ. Niș apă n-am mai văzut, niș pită, niș mălaiu ăla n-am văzut dă frică. Nu ñe-am mai ghindit să mâncăm. Dă frică. Numa să rămânem vii. Da. Ma am avut noroc cu... popa ăla. C-am fost bocezaț toț aiș. Sat românesc. Ȃsta-i numa românesc. Nu iestă sârbi, nu iestă. Numa români. Și, iaca, noi. Nișce căși še ni-s aiș. Romi, să spuñem, țagañ.

[Înregistrare făcută de Biljana Sikimic în 2007 la Sân-Mihai, localitate aflată în apropiere de orașul Vârșeț, Banatul sârbesc]

¹⁶ Mirjana Maluckov observă că limba romilor din Voivodina a fost foarte mult influențată de limbile popoarelor cu care au conviețuit pe acest teritoriu (Maluckov 1979: 19), așa că, în măsura în care și-au păstrat dialectul matern, este de așteptat ca acesta să fi suferit modificări importante.

¹⁷ Chiar dacă unele grupuri de romi au ajuns pe teritoriul actual împreună cu comunitățile de români în mijlocul cărora trăiesc, ceea ce indică faptul că au vorbit limba română fără întrerupere, alte grupe au intrat relativ recent în respectivele comunități, fără a mai cunoaște limba română, pe care au învățat-o din nou.

Un caz demn de menționat sunt satele românești „gemene” din Banatul sârbesc, Toracu-Mic și Toracu-Mare, care astăzi formează localitatea Begheiți.¹⁸ În Toracu-Mic, unde se vorbește un grai de tip ardelenesc, pe lângă români trăiesc și băieși (care, chiar dacă inițial au vorbit un subdialect diferit, astăzi au fost asimilați lingvistic de populația majoritară), în timp ce în Toracu-Mare, localitate colonizată de români bănățeni, trăiește un grup compact de romi care, pe lângă dialectul rom matern, vorbesc și subdialectul bănățean.¹⁹

Concluzii

În concluzie, trebuie remarcat faptul că izolarea unora dintre aceste comunități de marea masă a vorbitorilor de limba română și condițiile speciale de dezvoltare a graiurilor analizate mai sus au dus la conservarea unor forme lexicale, morfologice și fonetice într-o anumită fază evolutivă, în bună parte arhaică, a acestor subdialecte române. Datorită „literarizării” tot mai pronunțate a limbii române vorbite pe teritoriul României și a procesului inevitabil de purificare a limbii de elemente dialectale, atenția dialectologilor și a istoricilor limbii ar trebui să se îndrepte cu precădere către zonele limitrofe ale dacoromânei, de pe teritoriul țărilor vecine, printre care și Serbia, care funcționează astăzi ca un adevărat „muzeu în aer liber”, păstrând încă o serie de caracteristici care în alte părți au dispărut de mult. Aceste comunități românofone reprezintă o adevărată „mină de aur” pentru lingviști, etnolingviști și sociolingviști, iar cercetarea lor trebuie făcută în regim de urgență.

Mai trebuie, de asemenea, observat că mistificarea istoriei comunităților românofone din Serbia, precum și politizarea și stereotipizarea lor intensă reprezintă obstacole importante care stau în calea unor cercetări științifice solide. Din această cauză, cercetările istoriografice ar trebui să fie o prioritate a istoricilor români. Din fericire, climatul științific favorabil din țările Europei de est și din fostul bloc comunist, care se deschid tot mai mult către cercetarea comunităților naționale transfrontaliere, începe să antreneze și comunitatea științifică din România, care a făcut deja primii pași în această direcție.

Bibliografie

- Achim 1998: Achim, Viorel. *Țiganii în istoria României*, Editura Enciclopedică, București.
Flora 1971: Flora, Radu. *Rumunski banatski govori u svetlu lingvističke geografije*, Beograd.
Chelcea 1944: Chelcea, Ion. *Rudarii: Contribuție la o „enigmă” etnografică*, Casa Școalelor, București.
Hedeșan 2004: Hedeșan, Otilia. Dilemele unei comunități uitate: vlahii din Timoc, *Dilema Europei Centrale: conviețuirea sau coexistența*, Complexul Muzeal Arad: 372-389.
Hedeșan 2005: Hedeșan, Otilia. Jedan teren. Trešnjevica u dolini Morave, *Banjaši na Balkanu: Identitet etničke zajednice*, Beograd: 13-106.
Hedeșan 2006: Hedeșan, Otilia. Exerciții de etnologie. După teren, *Torac. Metodologia cercetării de teren*, Editura Fundației – Novi Sad, Editura Libertatea – Panciova: 37-109.
Iovanovici 2006: Iovanovici, Romanța. *Graiurile oltenești din Banatul de sud: Aspecte fonetice și morfosintactice*, Editura Libertatea – Panciova.

¹⁸ Pentru detalii privind cercetările antropologice și etnolingvistice recente ale acestei localități vezi Sorescu Marinković 2006b.

¹⁹ vezi Flora 1971 pentru profilul dialectologic al graiurilor vorbite în aceste două puncte.

- Kemény 2000: Kemény, István. The Structure of Hungarian Roma Groups in Light of Linguistic Changes, *Regio*: 105-116.
- Kovalcsik 1994a: Kovalcsik, Katalin. *Florilyé dă primăvară I. Tavaszi virágok I. Beás cigány iskolai énekeskönyv*, Gandhi Középiskola/Fii cu noi, Pécs.
- Kovalcsik 1994b: Kovalcsik, Katalin. *Florilyé dă primăvară II. Tavaszi virágok I. Beás cigány iskolai énekeskönyv*, Gandhi Középiskola/Fii cu noi, Pécs.
- Maluckov 1979: Maluckov, Mirjana (ed.). *Etnološka građa o Romima (Ciganima) u Vojvodini*, Novi Sad.
- Maluckov 1985: Maluckov, Mirjana. *Rumuni u Banatu. Etnološka monografija*, Novi Sad.
- Marjanović 1995: Marjanović, Miloš. *Društvene i kulturne promene u selima vlaške etničke zajednice negotinske krajne*, Beograd.
- Măran 2003: Măran, Mircea. *Localități bănățene – Trecut istoric și cultural*, Editura Libertatea – Panciova, Editura Augusta – Timișoara.
- Miljak 2005: Miljak, Karolina (ed.). *Pă kalje Dimizouluj: kenvija dă ănvăcală dă Dimizou – Na Božjem putu: moj mali vjeronauk*, Zagreb.
- Orsós 1997: Orsós, Anna. Language Groups of Gypsies in Hungary, *Cigány néprajzi tanulmányok 6. Studies in Roma (Gypsy) Ethnography 6. Tanulmányok a magyarországi beás cigányokról, Studies about Boyash Gypsies in Hungary*, Budapest: 197-199.
- Orsós 1998: Orsós, Anna. *Fata cu păru dă ar. Az aranyhajú lány. Beás cigány iskolai népmesegyűjtemény II*, Gandhi Alapítványi Gimnázium, Pécs.
- Orsós 2003: Orsós, Anna. *Beás-magyar kisszótár – Vorbé dă bájás*, Kaposvár, Dávid Oktatói és Kiadói Bt.
- Orsós 2004: Orsós, Anna. *Magyar-beás szótár*, Kaposvár, Dávid Oktatói és Kiadói Bt.
- Papp 1982: Papp, Gyula. *Beás-magyar szótár*, JPTE Tanárképző Kara, Pécs.
- Pătruț 1942: Pătruț, I. Folklor de la Româniile din Sârbia, *Anuarul arhivei de folklor VI*, Cluj: 329-384.
- Petrovici 1938: Petrovici, Emil. „Româniile” din Serbia occidentală, *Dacoromania*, IX: 224-236.
- Petrovici 1942: Petrovici, Emil. Note de folklor de la Româniile din Valea Mlavei (Sârbia), *Anuarul arhivei de folklor VI*, Cluj: 43-75.
- Popi 1993: Popi, Gligor. *Româniile din Banatul Sârbesc în secolele XVIII-XX, pagini de istorie și cultură*, Editura Libertatea – Panciova, Editura Fundației Culturale Române – București.
- Popi 1998: Popi, Gligor. *Româniile din Banatul Sârbesc (1941-1996)*, vol.2, Editura Libertatea – Panciova.
- Réger 1995: Réger, Zita. The Language of Gypsies in Hungary: an overview of research, *Int'l. J. Soc. Lang.* 111: 79-91.
- Sandu 2000: Sandu, Dumitru. Migrația transnațională a românilor din perspectiva unui recensământ comunitar, *Sociologie Românească*, 3-4: 5-52.
- Saramandu 1997: Saramandu, Nicolae. Cercetări dialectale la un grup necunoscut de vorbitori ai românei: *băiașii* din nordul Croației, *Fonetica și dialectologie*, XVI: 97-130.
- Schierup și Ålund 1986: Schierup, Carl-Ulrich; Ålund, Aleksandra. *Will They Still Be Dancing? Integration and Ethnic Transformation among Yugoslav Immigrants in Scandinavia*, Department of Sociology, University of Umeå, Sweden.
- Sikimić 2001: Sikimić, Biljana. Običaj „kumačenje“ kod Vlaha i Srba u severoistočnoj Srbiji i Južnom Banatu (problemi etnolingvističkih istraživanja), *Исследования славянской диалектологии 7*, Москва: 112-126.
- Sikimić 2003: Sikimić, Biljana. Полевые исследования „влахов“ в северо-восточной Сербии, *Актуальные вопросы балканского языкознания*, Санкт-Петербург, „Наука“: 85-96.
- Sikimić 2005a: Sikimić, Biljana (ed.). *Banjaši na Balkanu: Identitet etničke zajednice*, Beograd.
- Sikimić 2005b: Sikimić, Biljana. Banjaši u Srbiji, *Banjaši na Balkanu: Identitet etničke zajednice*, Beograd: 249-275.

- Sikimić 2005c: Sikimić, Biljana. Etnolingvistički pristup vlaškoj duhovnoj kulturi – običaj „kumačenje”, *Actele simpozionului – Banatul, trecut istoric și cultural*, Editura Marineasa, Timișoara – Novi Sad – Reșița: 148-158.
- Sikimić 2006a: Sikimić, Biljana. De la Torac la Clec: Informația minimală de teren, *Torac. Metodologia cercetării de teren*, Editura Fundației – Novi Sad, Editura Libertatea – Panciova: 173-201.
- Sikimić 2006b: Sikimić, Biljana. Transborder Ethnic Identity of Banyash Roma in Serbia, http://www.inst.at/trans/16Nr/14_4/sikimic16.htm
- Sikimić 2007: Sikimić, Biljana. Idem svuda po inostranstvo sa mojima decama: Romi u Bavaništu. *Društvene nauke o Romima u Srbiji*, Beograd (sub tipar).
- Sorescu Marinković 2006a: Sorescu Marinković, Annemarie. The Vlachs of North-Eastern Serbia: Fieldwork and Field methods today, *Symposia – Caiete de etnologie și antropologie*, Editura Aius, Craiova: 125-142.
- Sorescu Marinković 2006b: Sorescu Marinković, Annemarie (ed.). *Torac. Metodologia cercetării de teren*, Editura Fundației – Novi Sad, Editura Libertatea – Panciova.
- Sorescu Marinković 2006c: Sorescu Marinković, Annemarie. *Cultura populară a românilor din Timoc – Încercare de periodizare a cercetărilor etnologice*. In: *Philologica Jassyensia*, Iași, an II, nr.1: 73-92.
- Sorescu Marinković 2007: Sorescu Marinković, Annemarie. To be or not to be Romanian: Field emotions in the Romanian speaking communities of Serbia, *Proceedings of the conference „Dynamics of National Identity and Transnational Identities in the Process of European Integration”* (7-9 iunie 2007, Sofia) (sub tipar).
- Varga 1996: Varga, Ilona. *Beás-magyar, magyar-beás szótár*, Konsept-H Kiadó, Budapest.
- Vesić 1978: Vesić, Miladin Ž. *Stanovništvo i migracije u istočnoj Srbiji*, Beograd.

Romanian Speaking Communities in Serbia. Linguistic Identity or More?

Most of the times, when speaking about the “Romanians from Serbia”, reference is made only to the Romanian community living in the western part of the historical province of Banat, known after the First World War as the *Serbian Banat*. Only a few know that, on the territory of neighbouring Serbia, the Romanians from Banat are not the only Romanian speaking community. This paper offers some basic information about two other historical Romanian speaking communities, namely the Vlachs of north-eastern Serbia and the Bayash (Roma whose mother tongue is Romanian), commenting upon their Romanian vernaculars, bilingualism, linguistic and ethnic identity. However, the author tries to also open up the question of two more groups which also speak Romanian and live in different regions of Serbia: the recent immigrants from Romania, who arrived here mainly after the Romanian revolution of 1989, and the Roma whose mother tongue is Romani but speak Romanian as a second or third language. In conclusion, the author emphasizes, on the one hand, that the isolation of some of these communities from the mass of Romanian speakers north of Danube led to the conservation of their vernaculars in an archaic phase of evolution, due to which they can be considered real “linguistic museums” and should attract the interest of linguists, as well as ethnologists and anthropologists, and, on the other hand, that the intense stereotypisation of these communities greatly impedes the scientific researches.

*Institutul pentru Studii Balcanice, Belgrad
Serbia*

